

“คน” ขนบท วิธีเกษตรกรไทในเขตปฏิรูปที่ดินสะพานไม้แก่น

สู่การสร้างแหล่งผลิตอาหารของคนเมือง

เรื่อง : นายศรชัย จันทรมณี

เรียบเรียง : วรรณิศา ยังปากน้ำ / เรวัติ อุลิต

จากนโยบายจัดสรรที่ดินทำกิน ลดความเหลื่อมล้ำ ต่อชีวิตเกษตรกร สร้างพื้นที่เกษตรกรรม รักษาสมดุลพื้นที่ทางอาหาร เพื่อส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ตำบลสะพานไม้แก่น อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา เป็นอีก 1 พื้นที่ ซึ่งได้มาจากการยึดคืนจากเกษตรกรรายเดิมที่สิ้นสิทธิ์ และมีการซื้อขายสิทธิ์ในที่ดินเนื้อที่รวมกันตั้งแต่ 100 ไร่ขึ้นไป ต่อมาได้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตและที่อยู่อาศัยภายใต้โครงการบ้านมั่นคงชนบท โดยยึดหลักการพัฒนาและสร้างรายได้ในเนื้อที่ “1 ไร่ 1 แสน”

สะพานไม้แก่น ประกอบด้วย 8 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านสะพานไม้แก่นตก หมู่ที่ 2 บ้านทุ่งเอาะ หมู่ที่ 3 บ้านท่าล้อ หมู่ที่ 4 บ้านสะพานไม้แก่นออก หมู่ที่ 5 บ้านทรายขาว หมู่ที่ 6 บ้านเกษมรัตน์ หมู่ที่ 7 บ้านสะพานไม้แก่นกลาง หมู่ที่ 8 บ้านนาบ้านไร่ ต่อมาเกษตรกรได้มีการรวมกลุ่มผู้เดือดร้อน จำนวน 30 ครัวเรือน โดยมีผู้ผ่านการคัดเลือกและได้รับการจัดสรรที่ดินจาก ส.ป.ก.สงขลา เข้าอยู่อาศัยและทำกินในที่ดินที่ถูดยึดคืนจากเกษตรกรจำนวน 17 ราย 17 แปลง

จุดเริ่มต้นการแก้ไขปัญหาที่ดินและที่อยู่อาศัย

ตำบลสะพานไม้แก่นมีสภาพปัญหาขาดความมั่นคงทางด้านที่อยู่อาศัย ไม่มีที่ดินทำกินและมีรายได้น้อย บางส่วนต้องเช่าบ้านหรือเช่าที่ดินในการอยู่อาศัยและประกอบอาชีพ จากพื้นที่ 8 หมู่บ้านซึ่งได้รับการจัดสรรที่ดินจาก ส.ป.ก. โดยคณะกรรมการนโยบายที่ดินจังหวัดสงขลา ให้ความเห็นชอบรายชื่อเกษตรกร เพื่อให้สามารถจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรตามกฎหมาย จึงได้มีการปรับผังแปลงให้มีเกษตรกร 30 ราย คณะทำงานการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพมีมติเห็นชอบให้จัด

ทะเบียนกลุ่มเกษตรกร ในชื่อ “กลุ่มเกษตรกรทำไร่นาสวนผสมปฏิรูปที่ดินสะพานไม้แก่น” เมื่อเดือนตุลาคม 2563 นายทะเบียนจดทะเบียนรับรองและมีสมาชิกกลุ่ม จำนวน 30 ราย

“ชุมชนนี้ไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง บางคนเช่าบ้าน บางคนอาศัยญาติพี่น้อง ไม่มีที่อยู่อาศัย ไม่มีที่ทำกิน ต้องไปรับจ้าง การได้มาของที่ดินยากลำบากมาก เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่มีรายได้น้อยหาเช้ากินค่ำ รวมถึงมีการแบ่งแยกในพื้นที่ทำให้ขาดโอกาส แต่หลังจากมีที่ดินทำกินแล้วก็จะรักษาสมบัตินี้ไว้ให้ดีที่สุด จะรักษาพื้นที่ไว้ให้ลูกให้ลูกให้หลานและพัฒนาพื้นที่ไปเรื่อยๆ”

ออกแบบพัฒนาพื้นที่แก้ปัญหาที่ดิน ที่อยู่อาศัย พัฒนาสภาพแวดล้อมในชุมชน

เนื่องจากเป็นพื้นที่ได้รับการจัดสรรจาก ส.ป.ก. ซึ่งเป็นพื้นที่การเกษตรที่สันติสภาพพื้นที่จึงมีความรกร้าง ไร้การดูแลจากภาครัฐ เส้นทางสัญจรจึงเป็นหลุมเป็นบ่อ ขาดแคลนระบบไฟฟ้าและประปา สมาชิกกลุ่มผู้เดือดร้อนร่วมกันประชุมหารือการพัฒนาคุณภาพชีวิต การสร้างรายได้ และออกแบบพื้นที่แปลงที่ดินเพื่อให้เหมาะสมกับบริบทวิถีการทำเกษตรในระยะต่อไป หลังจากกระบวนการดังกล่าวกลุ่มผู้เดือดร้อนได้จดทะเบียนเป็น **“กลุ่มเกษตรกรทำไร่นาสวนผสมปฏิรูปที่ดินสะพานไม้แก่น”** อีกทั้งได้มีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ องค์การบริหารส่วนตำบล ท้องถิ่น โดยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และหน่วยงานอื่นๆ เพื่อขอรับการสนับสนุน สร้างความเข้าใจกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตและที่อยู่อาศัยภายใต้การดำเนินโครงการบ้านมั่นคงมายัง พอช.

นายศรัชย์ จันทร์ณี ประธานกลุ่มเกษตรกรทำไร่นาสวนผสมปฏิรูปที่ดินสะพานไม้แก่น เล่าให้ฟังว่าจากการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานในพื้นที่และ พอช. ทำให้ในปี 2563 เริ่มมีการจัดเวทีสร้างความเข้าใจกระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัย ทำแผนปรับปรุงชุมชน ออกแบบวางผังการบริหารจัดการแปลงที่ดิน ขนาด 3 ไร่ ต่อ 1

ราย ต่อมาชุมชนได้เสนอโครงการปรับปรุงและพัฒนาชุมชนกับ พอช. ผ่านโครงการบ้านมั่นคงชนบท ในรูปแบบการสร้างชุมชนใหม่ในที่ดิน ส.ป.ก. จำนวน 30 ครัวเรือน ซึ่งมีกลไกการบริหารจัดการแบบกลุ่มออมทรัพย์โดยมีทุนชุมชน (เงินออมทรัพย์) จำนวน 42,000 บาท

“เราต้องมาสร้างใหม่ เราภูมิใจที่ผืนนี้ที่ ส.ป.ก.ให้เรามา เราได้ที่ดินผืนนี้มายิ่งกว่าได้ล็อตเตอรี่รางวัลที่ 1 จำนวน 5 ใบ เพราะที่ดินทำให้เรามีที่ปลูกบ้านเป็นของตนเอง ทำให้เราสามารถสร้างรายได้ มีที่ดินสืบทอดให้ลูกหลาน ไม่ต้องเร่ร่อน ไม่ต้องไปหาที่ดิน”

การแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน

กลุ่มเกษตรกรทำไร่นาสวนผสมปฎิรูปที่ดินสะพานไม้แก่น เป็นการรวมตัวของผู้เดือดร้อนด้านที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย ทางคณะอนุกรรมการนโยบายที่ดินจังหวัดสงขลาจึงได้จัดสรรที่ดิน ส.ป.ก. จำนวน 146-2-11 ไร่ โดยมีรูปแบบการจัดผังแบ่งแปลงที่ดินทำกินพร้อมที่อยู่อาศัยให้เกษตรกร 30 ราย จำนวน 30 แปลง แปลงละประมาณ 3 ไร่ พื้นที่ส่วนกลาง 21-0-23 ไร่ พื้นที่แปลงรวม 9-3-06 ไร่ พื้นที่ชลประทาน 15-2-14 ไร่ ถนน 8 สาย นอกจากนั้นทางกลุ่มเกษตรกรฯ ได้รับการอนุมัติแผนงานและงบประมาณ โครงการบ้านมั่นคงชนบท จำนวน 30 ครุว์เรือน งบประมาณรวม 1,810,000 บาท

สมาชิกสร้างบ้านภายใต้แนวคิด (Mixed-Use) การใช้งานแบบผสมผสาน รือถอนและนำวัสดุก่อสร้างจากบ้านเดิม เช่น ไม้ฝาหรือผนังบ้าน หลังคาสังกะสี มาต่อเติมเพื่อสร้างบ้านใหม่ โดยบ้านแต่ละหลังจะมีรูปแบบการสร้างที่เหมือนกัน แต่บางหลังอาจมีการมุงหลังคาเพิ่มเติมตามบริบทการอยู่อาศัยของสมาชิก การเลือกใช้วัสดุก่อสร้างบ้านนั้นจะเป็นไปตามความต้องการของผู้อยู่อาศัย ซึ่งแบบบ้านที่คนในชุมชนกำหนดร่วมกันจะมีแบบบ้าน 2 แบบหลัก คือแบบบ้านยกพื้นขนาด 4 X 6 ค่าก่อสร้าง 50,000 บาท และแบบบ้านขนาด 4 X 6 ค่าก่อสร้าง 40,000 บาท

การก่อสร้างบ้านมีการขึ้นโครงสร้างไม่พร้อมกัน โดยปลูกสร้างตามความพร้อมและศักยภาพของเจ้าของบ้าน ซึ่งมีการสร้างบ้านด้วยกัน 3 เฟส ทั้งนี้ ในการปลูกสร้างได้รับความร่วมมือจากช่างอาสาในการออกแบบบ้านและก่อสร้าง สมาชิกในชุมชนและเจ้าของบ้านช่วยกันสร้างบ้านจนแล้วเสร็จ

“เพราะการสร้างบ้านที่ไม่ใช่ได้แต่ตัวบ้าน แต่เป็นการช่วยเหลือพี่น้องที่เดือดร้อนให้มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัย ไม่เพียงแค่ว่าจะทำให้คนในชุมชนมีบ้านที่แข็งแรงสวยงาม แต่ต้องทำให้คนเหล่านั้นมีความมั่นคงในชีวิต คือ คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีงาน มีรายได้ที่มั่นคง และสอดคล้องตามวิถีชีวิตของชุมชนนั้นๆ งบที่ได้มา 40,000 บาท เพียงพอแค่การซ่อมสร้างบ้านเท่านั้น แต่เราสามารถต่อเติมและมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ดีขึ้นกัวยเงินที่ได้จากการปลูกผัก เราสามารถต่อเติมตกแต่งบ้านให้สวยงามได้ โดยที่เราไม่ต้องกู้ ผิดกับเมื่อก่อนมากๆ ตอนนี้เรามีบ้านที่ใหญ่มากกว่าเดิม เพราะรายได้จากข้างบ้านและในพื้นที่ที่มีอยู่ 3 ไร่”

หลังจากสมาชิกเข้ามาทำประโยชน์ในแปลงดิน เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพหนี้สิน รายได้ รายจ่าย ของสมาชิกในแต่ละแปลง ทางกลุ่มเกษตรกรทำไร่นาสวนผสมปฏิรูปที่ดินสะพานไม้แก่น มีการจัดทำข้อมูลการสำรวจโดยการประเมินแบบสอบถามของครัวเรือน จำนวน 22 หลัง จากทั้งหมด 30 หลัง คิดเป็น 73% พบว่า ค่าใช้จ่ายก่อนเข้าร่วมโครงการมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยอยู่ที่ 13,781 บาท หลังจากเข้ามาอยู่ในโครงการบ้านมั่นคงมีอัตราค่าใช้จ่ายที่ลดลง เฉลี่ย 12,688 บาท เนื่องจากลดภาระค่าใช้จ่ายค่าเช่าบ้านลงมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง

ออมทรัพย์สร้างทุนดูแลช่วยเหลือสมาชิกในชุมชน

กลุ่มเกษตรกรทำไร่นาสวนผสมปฏิรูปที่ดินสะพานไม้แก่น มีการรวมกลุ่มออมทรัพย์โดยใช้หลักการเปียแซร์ ออมหุ้นเดือนละ 100 บาท เพื่อเป็นทุนภายในของชุมชนสำหรับนำมาดูแลช่วยเหลือสมาชิก ซึ่งสามารถกู้ยืมได้ครัวเรือนละ 4,000 บาท สำหรับเป็นทุนในการประกอบอาชีพและใช้จ่ายยามจำเป็นในครัวเรือน และมีการจัดตั้งสหกรณ์ชุมชนเพื่อยกระดับของกลุ่มนำไปสู่การรับบริการสนับสนุนด้านต่างๆ จากรัฐเพิ่มมากขึ้น ปัจจุบันรูปแบบเงินออม ประกอบด้วย เงินออมทรัพย์ เงินทุนหมุนเวียน เงินทุนประกอบอาชีพ

นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มของสมาชิกที่สนใจเรื่องกลุ่มอาชีพ ซึ่งเริ่มจากกลุ่มผลิตพริกแกง ซึ่งมาจากการลงหุ้นของสมาชิกที่สนใจ นำผลกำไรเข้ากลุ่ม แบ่งปันให้กับสมาชิก และนำไปต่อยอดการสร้างอาชีพต่างๆ ให้กับสมาชิก เช่นจากการต่อยอดจากการทำพริกแกงไปสู่ กลุ่มร้านค้าชุมชน ขยายไปสู่กลุ่มเพาะเห็ดเห็นฟาง กลุ่มเลี้ยงไก่ไข่ เป็นต้น ทำให้เกิดการดูแลสมาชิกในกลุ่มให้มีรายได้ที่มั่นคง และสมาชิกได้ซื้อสินค้าราคาถูกจากร้านค้าชุมชน

การบริหารที่ดินเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์

ปัญหาหลักของพื้นที่นี้ คือ เป็นดินที่เคยเป็นบ่อทรายเก่า ซึ่งสภาพดินไม่เอื้ออำนวยต่อการเพาะปลูก ทำให้ในอดีตพื้นที่ดูรกร้างว่างเปล่า ไม่น่าอยู่อาศัย แต่ด้วยวิสัยทัศน์ของสมาชิกในชุมชนที่มองว่าที่ดินนี้คือ "ทอง" และยิ่งกว่าการถูกลอตเตอรี่ พวกเขาจึงมุ่งมั่นที่จะพลิกฟื้นผืนดินให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง

การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมของชุมชนแห่งนี้ ดำเนินการภายใต้แนวคิด สวนแสงตะวัน “อาหารปาก อาหารตา อาหารใจ ชุมชนเข้มแข็ง” ขนาดแปลงดิน 3 ไร่ต่อ 1 ราย คนในชุมชนทำการเกษตรแบบไร่นาสวนผสม เน้นการเพาะปลูกพืชผักแบบเกษตรอินทรีย์ “รู้กินได้” บางครัวเรือนสร้างโรงเรือนปลูกผักเศรษฐกิจที่ตลาดต้องการ เช่น ผักชี ผักบุ้ง ขึ้นฉ่าย ต้นหอม มีกิจกรรมร่วมของคนในชุมชน การรวบรวมผลผลิตทางการเกษตร โรงเรือนและเครื่องสีข้าว

ในระบบการผลิตของชาวบ้านมีแนวคิดในการพัฒนาพื้นที่ทางการเกษตรให้เป็นพื้นที่แปลงเกษตรอินทรีย์ 100% ซึ่งนอกจากจะคำนึงถึงสุขภาพของผู้ปลูกและผู้บริโภคแล้ว ยังให้ความสำคัญกับการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม ลดการทำลายคุณภาพของดิน ในกระบวนการเพาะปลูกใช้วิธีการปรับสภาพดินโดยการไถพรวน เพิ่มปุ๋ยดินจากการปลูกต้นปอเทือง ส่งเสริมการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ นอกจากนี้ยังมีการปลูกหญ้าแฝกบริเวณริมบ่อน้ำเพื่อป้องกันการพังทลายของหน้าดิน และปลูกกล้วยกักเก็บความชื้นเป็นพีเลียดชีวิตให้กับพืชร่วม นอกจากนี้ชุมชนได้จัดสรรพื้นที่ส่วนกลางกว่า 18 ไร่ และพื้นที่ส่วนรวมอีก 7 ไร่ สำหรับให้สมาชิกเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน หรือให้ผู้ที่มีกำลังกายเข้ามาเช่าเพื่อเพาะปลูก

ผลจากการดำเนินงาน สภาพแวดล้อมที่เคยร้อนและแห้งแล้งจากดินทราย ได้ถูกเปลี่ยนให้กลายเป็นพื้นที่สีเขียวที่ร่มรื่น อากาศบริสุทธิ์และเย็นสบายขึ้น ทำให้สมาชิกในชุมชนมีสุขภาพที่ดีขึ้นทั้งกายและใจ มีพื้นที่สำหรับออกกำลังกายในยามเช้า และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจในยามเย็น พื้นที่ส่วนกลางที่ถูกพัฒนาขึ้นยังเป็นพื้นที่สำหรับคนในชุมชนทุกช่วงวัย ทั้งผู้สูงอายุที่ใช้เป็นที่เดินออกกำลังกาย และเด็กๆ ที่มีพื้นที่สำหรับเล่นและเรียนรู้จากธรรมชาติ

กลุ่มอาชีพเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากชุมชน

จุดเด่นของบ้านมั่นคงสะพานไม้แก่น นอกเหนือจากเรื่องที่ดินที่อยู่อาศัยแล้ว คือ การพลิกฟื้นผืนดินที่เป็นดินทรายมาสู่พื้นที่เกษตรที่เขียวขจี เป็นจุดเริ่มต้นในการพัฒนาอาชีพที่หลากหลาย สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้อยู่ดีกินดี มีชีวิตที่มั่นคง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สนับสนุนและส่งเสริมอาชีพของคนในชุมชน โดยจากการระดมความคิดผ่านเวทีวิเคราะห์ทุนทางสังคมนำข้อมูลมาวางแผนพัฒนาอาชีพ เกิดกลุ่มย่อยตามความสนใจของสมาชิก ประกอบด้วย กลุ่มน้ำพริก เครื่องแกง กลุ่มร้านค้า กลุ่มเพาะเห็ดนางฟ้า กลุ่มเลี้ยงไก่ไข่ และกลุ่มปลูกพืชผักผสมผสาน

“มันดีขึ้นเป็นทวีคูณจากการที่เราได้มีอาชีพ มีบ้านเป็นหลักแล้วก็มาเน้นที่อาชีพ เพื่อที่จะนำมารักษารักษาที่ดินผืนนี้ ผมก็เลยเกิดไอเดียที่เราจะทำอาชีพกันใหม่ ก็เลยชวนสมาชิกมาทำกลุ่มย่อยเพื่อที่จะเพิ่มรายได้ เพิ่มความมั่นคงให้กับที่อยู่อาศัย พอช. ให้นิยามว่าต้องทำบ้านให้มากกว่าบ้าน เราต้องขยายพื้นที่ให้เยอะขึ้น ทำกิจกรรมรอบๆ บ้านให้เยอะขึ้น จึงขยายพื้นที่เพาะปลูกออกไปรอบๆ บ้าน ตอนนี้มีกลุ่มย่อยอยู่ 4 กลุ่ม มีกลุ่มเครื่องแกง กลุ่มร้านค้า กลุ่มเห็ดนางฟ้า กลุ่มเลี้ยงไก่ไข่ และกลุ่มปลูกผัก เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับสมาชิก พอเราทำบ้านเสร็จ เรามาทำเรื่องอาชีพเพื่อสร้างฐานะ”

กลุ่มทำพริกแกง: จากปัญหา สู่อุปกรณ์สร้างอาชีพที่ยั่งยืน

“เราถูกกดดันจากพ่อค้าคนกลางเรื่องราคาตะไคร้ ข่า ขมิ้น จึงเกิดกลุ่มพริกแกงเป็นกลุ่มแรก นำมาเป็นบันไดเพื่อสร้างคนให้เกิดความคิดมุมมองใหม่ๆ ว่าเราจะอยู่ไม่ได้แล้ว ตะไคร้เมื่อก่อนขายกิโลละ 15 บาท แล้วอยู่ๆ เหลือกิโลละ 5 บาท เราก็เลยว่าจะไม่คุ้มจึงชวนมาแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า เราลงหุ้นกันเพื่อนำเงินมาทำ โครงการเรามีสมาชิก 30 คน เราไม่ได้รับทุกคนเอาที่สมัครใจและมีแนวคิดเดียวกับเรา ให้ลงหุ้นคนละ 200 บาท มีคนสนใจเข้าร่วม 11 คน ได้เงินมา 2,200 บาท นำมาซื้อเครื่องจักรอุปกรณ์รวมๆ ก็เป็นหมื่น แต่เงินหุ้นที่ได้มาไม่พอเราก็ออกเงินกันเองโดยไม่ต้องลงหุ้น แล้วแต่ใครจะให้มากให้น้อยเหมือนขอยืมมาก่อนเมื่อขายของได้กำไรแล้วก็นำมาคืน”

กลุ่มทำพริกแกงเริ่มต้นด้วยสมาชิกที่มีแนวคิดเดียวกันจำนวน 11 คน แต่ละคนลงหุ้นคนละ 200 บาท และมีการระดมทุนจากสมาชิกเพิ่มเติมเพื่อซื้ออุปกรณ์และเครื่องจักร จากนั้นจึงเริ่มผลิตพริกแกง 3 ชนิด คือ แกงส้ม แกงกะทิ แกงเผ็ด โดยมีเป้าหมายการผลิตสัปดาห์ละ 20 กิโลกรัม วัตถุดิบหลักจะรับซื้อจากสมาชิกในกลุ่มในราคาสูงกว่าที่พ่อค้าคนกลางรับซื้อ เพื่อเป็นการกระจายรายได้และสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกในกลุ่ม กำไรจากการจำหน่ายพริกแกงจะถูกแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ เงินกองกลาง เงินสำหรับซ่อมบำรุง และเงินปันผลให้กับสมาชิก ทำให้ระบบการเงินของกลุ่มมีความโปร่งใสและยั่งยืน

“วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตเครื่องแกงบางส่วน เช่น ตะไคร้ ขมิ้น พริก รัชซื้อมาจากสมาชิกของกลุ่ม ในราคาที่สูงกว่าหรือเท่ากับที่พ่อค้าคนกลางรัชซื้อ เช่น พ่อค้ารัชซื้อกิโลกรัมละ 10 บาท กลุ่มรัชซื้อกิโลกรัมละ 15 บาท แต่เนื่องด้วยกลุ่มรัชซื้อครั้งละไม่มากจึงมีผลผลิตเหลือ ซึ่งกลุ่มก็จะไปเจรจากับแม่ค้าในตลาดว่าหากซื้อในราคาที่ใกล้เคียงกัน เช่น ตลาดรัชซื้อ 12 บาท ก็จะแบ่งส่วนหนึ่งไปขายที่ตลาด ปีแรกได้กำไรหมื่นกว่าบาทก็นำมาคืนให้กับคนที่เรายืมมาก่อน เราทำโดยใช้เงินของเราเองไม่ได้เอาเงินของหน่วยงาน เราทำทุกสัปดาห์ๆ มีทั้งพริกแกงส้ม แกงกะทิ แกงเผ็ด ทำ 3 อย่าง รวม 20 กิโล เป็นยอดการผลิตมาตรฐานที่ทำประจำ แต่ถ้ามีงาน เช่น งานศพ งานบวช งานแต่ง ถ้าเขามาสั่งเครื่องแกงพวกเราก็จะมีรายได้เพิ่ม”

กลุ่มทำพริกแกงทำให้สมาชิกมีรายได้การจำหน่ายน้ำพริกแกงและรายได้ที่จากการขายวัตถุดิบให้กับกลุ่ม และกลุ่มพริกแกงไม่ได้หยุดอยู่แค่การเพิ่มรายได้ แต่ยังเป็นจุดเริ่มต้นในการต่อยอดสู่กิจกรรมอื่นๆ โดยใช้เงินกองกลางจากกลุ่มพริกแกงไปลงทุนในกลุ่มย่อยอีก 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มร้านค้าเพื่อจำหน่ายสินค้าราคาถูกให้กับสมาชิกและบุคคลภายนอก กลุ่มเพาะเห็ดนางฟ้า และกลุ่มเลี้ยงไก่ไข่ ซึ่งสร้างรายได้และผลกำไรอย่างต่อเนื่อง

กลุ่มร้านค้าชุมชน : จากกำไรกลุ่มพริกแกงสู่การสร้างเศรษฐกิจที่หมุนเวียน

หลังจากประสบความสำเร็จกับกลุ่มทำพริกแกง สมาชิก 11 คนได้หารือกันถึงแนวคิดที่จะสร้างรายได้เพิ่มขึ้นอีกช่องทาง โดยมองเห็นว่าข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันเป็นสิ่งจำเป็นที่ทุกครัวเรือนต้องซื้อ ทำให้เกิดแนวคิดที่จะจัดตั้งร้านค้าของชุมชนขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อนำสินค้ามาจำหน่ายในราคาที่ถูกลงกว่าท้องตลาด เพื่อให้สมาชิกได้ประหยัดค่าใช้จ่าย และช่วยให้ร้านค้ารวมถึงสมาชิกอยู่รอดได้

“กลุ่มที่ 2 เป็นการต่อยอดมาจากเงินกองทุนกลุ่มพริกแกง ซึ่งสมาชิกกลุ่มมาคุยกันว่าข้าวของที่ใช้ในชีวิตประจำวันไม่ว่าจะเป็นน้ำมัน ข้าวสาร ปลากระป๋อง ไข่ มาม่า แคมพู น้ำยาล้างจาน น้ำยาซักผ้า เป็นของที่ทุกบ้านต้องซื้อใช้ จึงได้มีแนวคิดเรื่องการจัดตั้งร้านค้าของกลุ่ม โดยมีการพูดคุยกับร้านค้าสหกรณ์การเกษตรที่อำเภอจึงได้มีการหารือกับสมาชิกกลุ่มพริกแกงเพื่อนำเงินกองกลางของกลุ่มมาลงทุนในการจัดตั้งร้านค้าของชุมชน โดยส่งตัวแทนเข้าไปเป็นสมาชิกสหกรณ์เพื่อจะได้ใช้สิทธิ์การเป็นสมาชิกซื้อสินค้าราคาถูกมาจำหน่าย เราก็เอาเงินกองกลางของกลุ่มที่มีอยู่ ครั้งแรกใช้เงิน 3,000 บาท ไปซื้อของมาได้ 34 อย่าง เอามาขายก่อน พอเราขายไปมันเริ่มมีกำไร แล้วการบริหารเราให้ส่งเสริมสหกรณ์มาช่วยดูแลเรื่องบัญชีว่าเราจะทำอย่างไร บริหารอย่างไรให้มันโปร่งใสที่สุด ปีแรกจำได้ว่าได้กำไรมา 27,000 บาท แล้วเราก็ต่อยอดด้วยการซื้อของเพิ่มมากขึ้น ตอนนี้ร้านค้าทำมาเป็นปีที่ 2”

เมื่อมีกำไรแล้วจะมีการแบ่งปันออกเป็น 3 ส่วนเช่นเดียวกับกลุ่มพริกแกง ได้แก่ เงินกองกลาง ทุนสำรองเพื่อสต็อกสินค้า และเงินปันผลให้กับสมาชิก ร้านค้าชุมชนประสบความสำเร็จอย่างรวดเร็ว โดยในปีแรกทำกำไรได้ถึง 27,000 บาท และมีเงินทุนสะสมเพิ่มขึ้นเป็น 50,000 บาทในปัจจุบัน ทำให้สมาชิก 11 คนได้รับเงินปันผลสูงถึงคนละเกือบ 20,000 บาท นอกจากนี้ กำไรที่ได้ยังถูกนำไปเป็นทุนตั้งต้นสำหรับกลุ่มกิจกรรมอื่นๆ เช่น กลุ่มเพาะเห็ดและกลุ่มเลี้ยงไก่ไข่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการเติบโตของเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็ง นอกจากนี้ การมีร้านค้าชุมชนไม่เพียงแต่ช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายให้กับชาวบ้าน แต่ยังเป็นจุดนัดพบและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน ร้านค้าแห่งนี้ได้รับความไว้วางใจจากคนนอกชุมชนให้เข้ามาซื้อสินค้าเพราะมีราคาที่เข้าถึงได้ง่าย สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมั่นที่เพิ่มขึ้นของชุมชนที่มีต่อร้านค้าของพวกเขาเอง

กลุ่มเพาะเห็ดนางฟ้า: จากทุนกำไรสู่การสร้างรายได้ที่องงาม

กลุ่มเพาะเห็ดนางฟ้าถือเป็นกิจกรรมลำดับที่สามที่เกิดขึ้น จากความสำเร็จของกลุ่มย่อยอื่นๆ ในชุมชน แนวคิดหลักคือการนำเงินทุนที่เป็นผลกำไรจากกลุ่มพริกแกงและร้านค้าชุมชน มาต่อยอดเพื่อสร้างรายได้ใหม่ให้กับสมาชิก โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความหลากหลายทางอาชีพ การเพาะเห็ดนางฟ้าเริ่มต้นด้วยการลงทุนครั้งแรกที่ 9,000 บาท ซึ่งสมาชิกทั้ง 11 คนได้ร่วมกันบริหารจัดการกลุ่มใช้เวลาเพาะเห็ดประมาณ 2 เดือนต่อรอบ

กลุ่มเพาะเห็ดนางฟ้าประสบความสำเร็จ โดยทำกำไรจากการลงทุนรอบแรกได้มากถึง 18,000 บาท ซึ่งเท่ากับกำไร 100% เป็นข้อพิสูจน์ถึงประสิทธิภาพของระบบการบริหารจัดการของกลุ่ม และแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการสร้างรายได้ที่ดีจากกิจกรรมที่ใช้ต้นทุนไม่สูงนัก กำไรที่ได้จากกลุ่มถูกนำไปเป็นทุนตั้งต้นเพื่อต่อยอดไปสู่กิจกรรมที่ 4 คือ การเลี้ยงไก่ไข่

กลุ่มเลี้ยงไก่ไข่: ก้าวต่อไปของระบบเศรษฐกิจชุมชน

กลุ่มเลี้ยงไก่ไข่เกิดขึ้นจากที่ประชุมของกลุ่ม โดยสมาชิกได้นำกำไรจากการขายเห็ด กลุ่มพริกแกง และร้านค้า เพื่อนำไปลงทุนซื้อไก่ไข่จำนวน 20 ตัว สมาชิกกลุ่มได้วางแผนการดำเนินงานอย่างรอบคอบ มีการคำนวณต้นทุนค่าอาหารและการบริหารจัดการเพื่อให้สามารถคาดการณ์ผลกำไรได้อย่างแม่นยำ โดยไข่ไก่ที่ได้ถูกนำไปจำหน่ายให้กับร้านค้าสหกรณ์ของกลุ่มก่อนเป็นลำดับแรก จากนั้นจึงจะพิจารณาส่งขายให้กับตลาดภายนอกหากมีผลผลิตเหลือ

การเลี้ยงไก่ไข่ช่วยสร้างรายได้เพิ่มให้กับสมาชิก และยังเป็นอีกหนึ่งกลไกสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับชุมชน เพราะไข่ไก่ที่ผลิตได้จะถูกนำไปจำหน่ายในร้านค้าสหกรณ์ของชุมชน ทำให้สมาชิกสามารถซื้อสินค้าที่จำเป็นในชีวิตประจำวันได้ในราคาที่ถูกลง

กลุ่มปลูกพืชผัก พลิกฟื้นดินทรายสร้างรายได้ 1 ไร่ 100,000 บาท

จากที่ดินที่เคยเป็นบ่อทรายเก่าและปลูกอะไรไม่ขึ้น สมาชิกชุมชนได้เปลี่ยนแนวคิดและมุมมองใหม่ โดยใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ สร้างระบบการผลิตที่ทำรายได้ได้หลากหลายรูปแบบและต่อเนื่อง ทำให้จากพื้นที่ที่เคยว่างเปล่า กลายเป็นแหล่งอาหารและแหล่งสร้างรายได้ที่มั่นคง กลุ่มปลูกผักไม่ได้เริ่มต้นจากการปลูกพืชทุกชนิดพร้อมกัน แต่ใช้หลักการจัดการพื้นที่และเวลาที่เหมาะสม เช่น **การปลูกแบบผสมผสาน** มีการจัดสรรพื้นที่ 3 ไร่ โดย 1 ไร่ สำหรับพืชระยะสั้น-กลาง และอีก 2 ไร่สำหรับพืชที่สร้างรายได้รายวันและไม่ผล **ระบบการปลูกหมุนเวียน** ในพื้นที่ 1 ไร่ มีการปลูกพืชแบบหมุนเวียนและสลับแปลง เช่น การปลูกตะไคร้เพื่อควบคุมวัชพืช จากนั้นสลับปลูกข้าวโพด และอ้อยในร่อง เพื่อให้ได้ผลผลิตอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี **เทคโนโลยีช่วยลดแรงงาน** มีการนำนวัตกรรมระบบรดน้ำและให้ปุ๋ยอัตโนมัติมาใช้ ซึ่งช่วยลดภาระงานหนักและประหยัดเวลา ทำให้สามารถดูแลพื้นที่ขนาดใหญ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

“สำหรับแผนต่อไปของกลุ่ม คือ การผลิต 1 ไร่ 1 แสน ตอนนี้อยากให้คนได้เล่นเหมือนผมได้ ผมเป็นคนแรกที่ทำได้ ของผมปลูก 3 อย่างได้ 1 แสนต่อปี อันดับแรกมันเปลี่ยนวิธีคิด 1 ไร่ 40 เมตร x 40 เมตร วิธีที่ผมทำ คือ หนึ่งผมปลูกตะไคร้ก่อนเลย ครั้งแรกที่ลงไปผมปลูกหนึ่งไร่ได้ 2,500 ต้น พอปลูกไปซัก 3 เดือน เอาข้าวโพดหวานปลูกในร่องตะไคร้ที่เหลือระยะ 1 เมตร ปลูกข้าวโพดได้ 2,500 ต้น พอถึงเดือนที่ 5 ข้าวโพดมีอายุได้ 2 เดือน ตะไคร้มีอายุ 5 เดือน เก็บพร้อมกัน เอาตะไคร้ออกก่อนขายได้ประมาณ 50,000 บาท แล้วมาหักข้าวโพด 1 ต้น มี 1 ฝัก ขายได้ฝักละ 5 บาท รวมประมาณ 10,500 บาท รวมแล้ว 60,500 บาท

รอบที่ 2 ปลูกอ้อยสำหรับคั้นน้ำ มีระยะเวลาการปลูก 8 – 9 เดือน 1 ไร่ปลูก 400 ต้น ได้ผลผลิต 400 กอ โดยปลูกในแถวที่เคยปลูกข้าวโพดมาก่อน ส่วนหลุมที่เคยปลูกตะไคร้ก็ปลูกข้าวโพด จะเหลือพื้นที่ปลูกข้าวโพดประมาณ 2,000 ต้น ปลูกข้าวโพดไปอีก 2 เดือน ได้ข้าวโพด 2,000 ฝัก เป็นเงิน 10,000 บาท หลังจากนั้น ปลูกตะไคร้ในพื้นที่เดิมเป็นรอบที่ 2 ซึ่งขณะนั้นอ้อยจะมีอายุ 2 เดือน ปลูกต่ออีก 5 เดือน ได้ตะไคร้อีกประมาณ 40,000 บาท และตัดอ้อยล่าสุดผมได้ประมาณ 36,000 กว่าบาท รวมได้ประมาณ 146,500 บาท ได้กำไรเกือบหนึ่งแสนบาท”

การปลูกผักของชุมชนจึงเป็นมากกว่าแค่การปลูกพืช แต่เป็นการเปลี่ยนทัศนคติ การสร้างความมั่นคง และการพลิกฟื้นชีวิตและสภาพแวดล้อมจากศูนย์สู่ความยั่งยืน ที่ดินจาก ส.ป.ก. เปรียบเสมือน "ถูกลือตเตอร์รางวัลที่ 1 จำนวน 5 ใบ" เพราะมันได้สร้างความมั่นคงในชีวิต มีที่ดินสืบทอดให้ลูกหลาน และหลุดพ้นจากชีวิตที่ต้องเร่ร่อนรับจ้างไปวันๆ และจากสภาพเดิมที่เป็นดินทรายและบ่อทรายเก่า พื้นที่ที่กว่าร้อยละกลายเป็นป่าสีเขียวที่ร่มรื่น สภาพอากาศดีขึ้น และเป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของคนทุกช่วงวัย

จากความสำเร็จของกลุ่มเหล่านี้ ทำให้สมาชิกมีรายได้ที่หลากหลายมากขึ้น ไม่ต้องพึ่งพาแค่อาชีพรับจ้างเพียงอย่างเดียว และที่สำคัญที่สุด คือ ชุมชนมีระบบเงินทุนหมุนเวียนภายในที่เข้มแข็ง ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยยกระดับ

คุณภาพชีวิตของชาวชุมชนให้ดีขึ้นอย่างทวีคูณ และกิจกรรมนี้สะท้อนให้เห็นถึงการทำงานร่วมกันอย่างมีเป้าหมายของสมาชิกกลุ่ม และยังเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่าการนำกำไรจากกลุ่มหนึ่งไปเป็นทุนตั้งต้นให้กับอีกกลุ่มหนึ่งนั้น เป็นแนวคิดที่สามารถสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจและอาชีพได้อย่างยั่งยืนให้กับชุมชน

สภาพแวดล้อม : การพลิกฟื้นจากผืนทราย สู่พื้นที่แห่งชีวิต

ปัญหาหลักของชุมชนคือ สภาพที่ดินที่เสื่อมโทรม โดยในอดีตพื้นที่แห่งนี้เคยเป็น บ่อทรายเก่า ซึ่งทำให้ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ไม่สามารถปลูกพืชพรรณได้ และยังส่งผลให้สภาพอากาศร้อนและแห้งแล้ง แต่ด้วยความมุ่งมั่นของสมาชิกในชุมชนที่มองเห็นคุณค่าของที่ดิน สมาชิกจึงร่วมกันฟื้นฟูพื้นที่แห่งนี้ให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง การฟื้นฟูสภาพแวดล้อมของชุมชนแห่งนี้ใช้แนวคิดตาม **หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง** โดยเน้นการ **ปลูกในสิ่งที่กิน กินในสิ่งที่ปลูก** เหลือจึงแจก และส่วนเกินจึงค่อยขาย มีการปรับปรุงพื้นที่อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปีแรกจนถึงปัจจุบัน (ปีที่ 4) โดยเริ่มจากการจัดการพื้นที่ส่วนกลาง และแปลงที่ดินส่วนตัวของสมาชิก

สมาชิกจะบริหารจัดการที่ดินของตนเอง (3 ไร่) โดยมีการปลูกพืชหมุนเวียนและปลูกพืชผสมผสานทั้งพืชระยะสั้น-กลาง และไม่ยืนต้น เพื่อให้มีรายได้ต่อเนื่องตลอดทั้งปี ซึ่งการปลูกพืชเหล่านี้ช่วยเพิ่มความเขียวขจีและความร่มรื่นให้กับพื้นที่ นอกจากนี้ชุมชนได้จัดสรรพื้นที่ส่วนกลางกว่า 18 ไร่ และพื้นที่ส่วนรวมอีก 7 ไร่ สำหรับให้สมาชิกเข้ามาทำกิจกรรมร่วมกัน หรือให้ผู้ที่มีกำลังกายเข้ามาเช่าเพื่อเพาะปลูก

จากสภาพที่ดินที่เป็นเหมือน "ชายหาด" ที่มีแต่ทรายและร้อนระอุ ได้ถูกเปลี่ยนให้เป็น **พื้นที่สีเขียวที่ร่มรื่น** มีป่าและพืชพันธุ์ที่หลากหลาย ทำให้สภาพอากาศดีขึ้นและเย็นสบายขึ้นอย่างเห็นได้ชัด และบรรยากาศที่ดีขึ้นส่งผลต่อสุขภาพของสมาชิกในชุมชน ทั้งสุขภาพกายและใจ พวกเขามีพื้นที่สำหรับการพักผ่อนหย่อนใจและออกกำลังกายร่วมกัน

สะพานไม้แก่น : จากบ้านมั่นคงสู่การพลิกฟื้นชีวิตและผืนดิน

โครงการบ้านมั่นคงของชุมชนสะพานไม้แก่น ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าการมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงเป็นเพียงจุดเริ่มต้นของการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืน การที่ชาวบ้านร่วมกันทำงานอย่างเข้มแข็งและสามัคคี โดยไม่เพียงแค่สร้างบ้าน แต่ยังร่วมกันพัฒนาอาชีพ สร้างเศรษฐกิจ และพลิกฟื้นสภาพแวดล้อมที่เคยแห้งแล้งให้กลายเป็นพื้นที่สีเขียวที่อุดมสมบูรณ์ ด้วยการสร้างกองทุนของชุมชนเพื่อต่อยอดสู่ธุรกิจแปรรูป ร้านค้า และการเกษตรที่หลากหลาย ชาวบ้านได้เปลี่ยนจากผู้ที่ต้องพึ่งพาผู้อื่นมาเป็นผู้ที่พึ่งพาตนเอง ชุมชนได้เปลี่ยนมุมมองของผู้คนภายนอก จากที่เคยถูกมองว่าเป็น "ชนกลุ่มน้อย" หรือ "กลุ่มคนจน" ก็สามารถพิสูจน์ให้เห็นว่าพวกเขาทำได้และสามารถอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนบนผืนดินที่เคยไร้ค่า

